

PAIX LITURGIQUE

Newsletter 54 objavljen dana 9 travanj 2018

MISA PAVLA VI: RAZVODNJENA ŽRTVA

Nakon našega

newslettera br. 616 posvećenoga analizi novoga misala s ceremonijalnog stajališta, u 620. newsletteru pod naslovom „Krvarenje svetog“ govorili smo o sadržaju toga misala proglašenoga 3. travnja 1969. Kao dopunu tome newsletteru donosimo vam naša razmišljanja o pitanju u čemu se krije najveći nedostatak novoga misala s doktrinarnoga i duhovnog gledišta, a to je mnogo slabije izražavanje činjenice da je misa žrtva zadovoljštine.

Kontekst „reevaluacije“ misne žrtve

Tridentinski je koncil, odgovarajući na protestantske zablude, potvrdio da je žrtva koju je Krist na križu jednom podnio savršena žrtva te da je iz nje

jedine poteklo sve otkupljenje. Tridentiski je koncil također potvrdio da je Krist tijekom Posljednje večere svojoj Crkvi ostavio vidljivu, „pravu i istinitu žrtvu“ (Dz 1751) koju prinose svećenici sudjelujući u Njegovu svećeništvu. U toj se vidljivoj žrtvi na nekrvan način posadašnjuje žrtva s Golgote tako da bi se spasonosnom snagom golgotske žrtve mogli opraštati grijesi sve do kraja vremena (Dz 1740).

Post-tridentiska se teologija tijekom četiri stoljeća mucila s definicijom biti

misne žrtve. O tome je pitanju Pio XII. u enciklici *Mediator Dei*

(od 20. studenog 1947., br. 68 i 70) precizirao, i to sasvim u skladu s učenjem svetoga Tome: „Uzvišena oltarska žrtva nije, dakle, puko i jednostavno spominjanje muke i smrti Isusa Krista, nego je pravo i potpuno žrtvovanje, kojim po nekrvnom prinosu vrhovni svećenik radi ono isto što je već učinio na križu, prikazujući sama sebe vječnome Ocu kao ugodnu žrtvu. [...] Božja je mudrost pronašla način kako će se po izvanjskim znakovima, koji predocuju njegovu smrt, čudesno obnavljati žrtvovanje našega Otkupitelja. Jer, po pretvorbi kruha u tijelo i vina u krv Kristovu, kao što je zaista prisutno njegovo tijelo, tako je prisutna i njegova krv; a euharistijske prilike, pod kojima je prisutan, predstavljaju krvavo odjeljenje tijela i krvi.“

Krajem šezdesetih godina pojmovi „žrtve za grijeh“ i „zamjenicne zadovoljštine“ (cinjenice da je Krist na sebe preuzeo grijeh ljudi kako bi umjesto njih dao zadovoljštinu) izravno su pobijani.

U to su doba bile ucestale optužbe poput ove Hansa Künga u nastavku, koji, međutim, tada nije smatran ekstremnim: „Teologija protureformacije podnijela je u euharistijskom nauku teret mnogih pristranosti koje daju povoda za razmišljanje: napuštanja aspekta mise kao spomena, koji se još dosta naglašava u srednjem vijeku, jednako kao i aspekt pricešćivanja, no uz dvostruko snažnije naglašavanje aspekta žrtve. A pojam žrtve i njezine aktualizacije otvaraju mnoga pitanja koja su ostala bez odgovora.“ (*Le Concile, épreuve de l'Église* (Koncil - ispit Crkve), Seuil, 1962.)

Opcenito se pokazivala određena nevoljkost u potvrđivanju da je misa zaista

žrtveni cin. Neki su teolozi misu umjesto pravom i sakramentalnom žrtvom smatrali žrtvom-prinosom Crkve u kojoj je obuhvaćena žrtva-paljenica koju je Krist prinio na Kalvariji, a koji je uvijek prisutan u nebu pred Božjim ocima, bez žrtvenoga ponavljanja u pravome smislu riječi u vidu sakramenta. Tako je, primjerice, Odo Casel (preminuo 1948.) u svome djelu *Faites ceci en mémoire de moi* (Ovo cinite meni na spomen, Cerf, 1962.) zaključio da se jedinstveni cin kalvarijske žrtve „otajstveno“ uprisutnjuje na misi, budući da misna žrtva nije pravi žrtveni cin. Vrlo razliciti zagovaratelji ovoga novog teološkog pristupa rado su ga sažimali ovim riječima: „Misa nije žrtva, ona je Žrtva.“ Prilicno je karakteristična za to bila misao Jacquesa Maritaina, razrađena u razgovorima sa Charlesom Journetom, a prema kojoj je pretvorba istovremeno i neka vrsta „stvarne prisutnosti“ Žrtve na križu (2).

U ekumenskom kontekstu sastavljanja *Novus Ordo Missae* nisu se negirale žrtvene reference mise, ali nevoljko se potvrđivalo da je misa žrtva. To

se teološko mišljenje, koje je postalo općenito prisutno u podučavanoj teologiji, može pronaći u doktrinarnim pojašnjenjima koja su pratila liturgijsku reformu od Pavla VI., a koja nisu netočna, već *slaba*: „Kada Crkva slavi Euharistiju, vrši spomen-cin Kristova Vazma koji biva prisutan: žrtva koju je Krist na krizu prinio jednom zauvijek, ostaje uvijek aktualna“ (KKC 1364, kao i 1362 i 1366); „Tako je Euharistija u Crkvi „sakramentalna institucija“ koja omogućuje, u etapama, pristup stvarnoj i djelotvornoj žrtvi Križa.“ (Poruka Ivana Pavla II. na Euharistijskom kongresu u Lurdu 21. srpnja 1981.)

Žrtveno razvodnjavanje Novoga reda mise

U najsvečanijem trenutku, primjerice, novi je misal preusmjerio pozornost koju je misna liturgija dotada napose posvećivala žrtvi Velikoga petka (krvi prolivenoj za nas) na vazmeno otajstvo u njegovoj cjelini, a koje se shvaća kao smrt i uskrsnuće (3). Tako se *mysterium fidei*, koje je činilo dio posvete Predragocjene Krvi kao jedno od objašnjenja posvećenja kaleža kojim se dovršava euharistijska žrtva – otajstvo vjere slavljeno *hic et nunc* jest Krv prolivena za otpuštenje grijeha (4) – odgoda do trenutka nakon posvete, kao uvod u aklamacije. Tako otajstvo vjere dobiva šire značenje: više ne označuje samo otajstvo euharistije, kao žrtve i sakramenta, nego otajstvo smrti, uskrsnuća i prisutnosti: „Tajna vjere: Tvoju smrt, Gospodine, naviještamo, Tvoje uskrsnuće slavimo, Tvoj slavni dolazak iščekujemo.“

Križ se više ne nalazi obvezno u središtu oltara kako bi dominirao prilikom prikazivanja žrtve, već se može nalaziti i „kraj njega“ (*Opća uredba Rimskog misala*, br. 277). Samo je jedan znak križa nad neposvećenim darovima zadržan umjesto dvadeset i osam blagoslovnih ili označujućih znakova križa koje je svećenik izvodio iznad darova prije i poslije posvete, hostijom ili kaležom (*Per ipsum*, miješanje, pricest) u starome redu mise.

Kratka *Prex eucharistica II*, prilagodena inačica iz Hipolitova djela „Apostolska predaja“, uz preinake Gregoryja Dixa i Bernarda Bottea koje su danas vrlo diskutabilne, odražava zastario teološki izraz koji tek na vrlo implicitan način izražava žrtvu posvećenoga kruha i vina (“Smjerno te molimo da nas, pricestnike Tijela i Krvi Kristove, Duh Sveti sabere u jedno“).

Uklonjene su i mnoge su molitve koje govore o grijesima: molitve koje se izgovaraju prilikom uzlaženja na oltar, molitve prikazanja o kojima će još biti govora, kao i dvije molitve u kojima se traži očišćenje duše i strah od suda prije pricesti, a koje su svedene na jednu po izboru.

Izostavljena je i posljednja svećenikova molitva prije završnog blagoslova, *Placeat tibi, Sancta Trinitas*, vrlo znakovita za prinesenu žrtvu: „Neka Ti ugodí, sveto Trojstvo, služba koju ti prinijeh, i podaj da žrtva koju ja nedostojan prikazah pred ocima Tvoga veličanstva, bude Tebi ugodna, a meni i svima onima za koje je prikazah, po Tvome milosrđu, bude pomirbena.“

Rimski kanon, posebno eksplicitan u izražavanju žrtvenoga karaktera sa svojim ponavljanjima pojmova „žrtva“ u jednini ili množini, „prinos“, „prinosimo“ i „žrtveni prinos“ danas je samo jedna od mogućih euharistijskih molitava, no celebranti je slabo koriste od straha da će ih prozvati „fundamentalistima“. Osim toga, riječi *sanctum sacrificium, immaculatam hostiam* „sveta žrtva, neokaljana hostija“, koje je sveti Lav dodao molitvi *Supra quæ propitio* iz staroga rimskog kanona, prevode se kao „savršena žrtva“.

No najveće razvodnjavanje žrtvenoga karaktera mise proizašlo je iz ukidanja tradicionalnoga prikazanja, koji je zamijenjen „pripremom darova“. Naziv ofertorij uvijek je podrazumijevao žrtvu.

Kanon se, uostalom, prezentira kao „ofertorij“, odnosno kao žrtveni prinos Sina Ocu. U cjelini koju čine sve euharistijske radnje, latinske i istočne liturgije – a na poseban način ove posljednje – uvijek su castile darove koji se donose u svetišće i otkrivaju na oltaru kao unaprijed posvećene i prikazane na žrtveni način.

Posve su se prirodno, između VII. i XI. stoljeća, te molitve žrtvenoga prikazanja darova koji će se tek posvetiti, ustalile u rimskog liturgiji – baš kao i u drugim latinskim i istočnim liturgijama: „Primi, sveti Oče, svemogući vječni Bože, ovu neokaljanu žrtvu (hostiju), koju (...) prikazujem (...) za nebrojene grijehе, uvrjede i nemarnosti svoje...“; „Prinosimo Ti, Gospodine, kalež spasenja“; „Primi, sveta Trojice, ovaj prinos koji Ti prinosimo na spomen muke, uskrsnuća i uzašašća Isusa Krista“; „Primi nas, Gospodine, duhom ponizne i srećem skrušene: bila danas naša žrtva pred licem Tvojim takva da Ti ugodí, Gospodine Bože“; „Molite, braco, da moja i vaša žrtva bude ugodna Bogu Ocu svemogućemu“.

Želja za povratkom na drevni obred u obliku kako je zamišljen – kao jednostavno donošenje darova u procesiji – a koja je išla ruku pod ruku s kreativnim traženjem da se u procesiji prinose „plodovi zemlje i rada ruku covjecjih“, dovela je do ukidanja navodne „dublete“ koju je prema njihovu mišljenju činilo rimsko prikazanje.

Ipak, Pavlu VI. dugujemo ponovno uvođenje riječi *offerimus* prilikom prikazanja kruha te vina, kao i ponovno vraćanje molitve *Orate fratres* i odgovora *Suscipiat*, koji mu je bio vrlo drag, ali je u

prijevodima ublažen, kako ćemo vidjeti.

Stručnjaci su namnožili blagoslovne molitve prema uzoru na židovsku molitvu *berakha* za blagoslove prve čaše i lomljenje kruha tijekom obrednih slavlja (kao npr. „Blagoslovljen da si, Gospodine, Bože svega svijeta: od tvoje darežljivosti primismo vino što ti ga prinosimo; ono, plod trsa i rada ruku covjecjih, postat će nam pice duhovno“). Danas to nadahnuće, zapravo, izaziva određenu pomutnju jer teze koje su naivno pretpostavljale da je židovska molitva ostala nepromijenjena tijekom osam do devet stoljeća duboko su uzdrmane. Čak je moguće da su neke apologije ili druge molitve iz tradicionalnoga prikazanja barem toliko stare koliko i židovski blagoslovi.

Kako bilo, ostaje činjenica da su učeni stručnjaci *Consiliuma* eliminirali rimsko prikazanje i cijeli niz eksplicitnih objašnjenja žrtve koja su proizlazila iz liturgijske tradicije koju je to prikazanje predstavljalo. Zaključno, „priprava darova“ kojom je zamijenjeno prikazanje ovako izgleda u današnjem misalu:

- Kada svećenik podiže pliticu: „Blagoslovljen si, Gospodine, Bože svega svijeta: od tvoje darežljivosti primismo kruh što ti ga prinosimo; ovaj plod zemlje i rada ruku covjecjih postat će nam kruhom života“ (umjesto ovih riječi iz tridentskog misala: „Primi, sveti Oče, svemogući vječni Bože, ovu neokaljanu žrtvu (hostiju), koju ja, nedostojan sluga Tvoj, prikazujem Tebi, Bogu svome živome i istinitome, za nebrojene grijehе, uvrede i nemarnosti svoje, te za sve koji ovdje stoje, kao i za sve vjerne kršćane, žive i pokojne: da meni i njima bude na spasenje u život vječni“).

- Ulijevajući malo vode u kalež: „Daj nam po otajstvu ove vode i vina da sudjelujemo u božanstvu Onoga koji se udostojao postati dionikom našega covještva“ (umjesto molitve iz *Lavova sakramentarija* koja se nalazi na tome mjestu u tridentskom misalu: „Bože, koji si dostojanstvo ljudske naravi čudesno sazdao i još čudesnije obnovio: daj nam po otajstvu ove vode i vina da sudjelujemo u božanstvu Onoga koji se udostojao postati dionikom našega covještva, Isus Krist, Sin Tvoj, Gospodin naš...“)

- Kod podizanja kaleža: „Blagoslovljen si, Gospodine, Bože svega svijeta: od tvoje darežljivosti primismo vino što ti ga prinosimo; ovaj plod trsa i rada ruku covjecjih postat će nam pice duhovno.“ (umjesto ovih riječi iz tridentskog misala: „Prinosimo Ti, Gospodine, kalež spasenja, moleći Tvoju blagost: da pred lice Tvojega božanskog veličanstva, za spasenje naše i svega svijeta, uzide na ugodan miris“).

- Zatim naklonjen: „Ponizni i skrušeni molimo te, Gospodine, da nas primiš: neka naša žrtva danas nade milost pred Tobom“ (riječ je o molitvi koja se nalazi u francuskome izdanju misala, nap. prev.) (umjesto drevne molitve, koja se ipak sacuvala u novome latinskom misalu: „Primi nas, Gospodine, duhom ponizne i srcem skrušene; bila danas naša žrtva pred tvojim licem takva da ti se sviđi, Gospodine Bože“).

- Ukinut je zaziv (u francuskome izdanju, nap. prev.): „Primi nas, Gospodine, duhom ponizne i srcem skrušene: bila danas naša žrtva pred licem Tvojim takva da Ti ugodi, Gospodine Bože.“

- „Ako to smatra prikladnim, svećenik može okaditi darove smještene na oltar (...) Nakon toga dakon ili drugi poslužitelj može okaditi svećenika i puk“ (br. 75).

- Peruci ruke: „Operi me, Gospodine, od mog bezakonja i od grijeha me mojeg ocisti“.

- I na kraju: „Molimo zajedno u trenutku kada prinosimo žrtvu citave Crkve“, nakon cega puk odgovara: „Na slavu Božju i na spasenje svijeta“ (opet je riječ o francuskome izdanju, nap. prev.) (umjesto staroga dijaloga koji je, međutim, sacuvan u novom misalu u latinskoj *editio typica*: – „Molite, braco, da moja i vaša žrtva bude ugodna Bogu, Ocu svemogućemu. – Primio Gospodin žrtvu iz tvojih ruku na hvalu i slavu svojega imena i na korist nama i citavoj svojoj svetoj Crkvi.“)

Jasno je da su izrazi žrtvenoga prinosa (“neokaljane hostije“ za grijeha svećenika i za spasenje „svih vjernih kršćana, živih i pokojnih“, „kaleža spasenja“ kao ugodna mirisa pred licem Božjeg velicanstva za spasenje svega svijeta) u velikoj mjeri razvodnjeni.

Kretanje prema „obicnom spomenu“

Važnost svakoga od elemenata koji su analizirani u ovome newsletteru i dvama prethodnima može se, ako se uzmu sami za sebe, ciniti relativnom. No njihov zbroj vrlo jasno pokazuje što se dogodilo: od napuštanja obvezujućeg obreda do množenja **mogućnosti, od celebriranja prema narodu u najvećem broju slučajeva do opće uporabe**

narodnih jezika, od vrlo velike slobode u napomenama i komentarima do povećane uloge samih riječi (praktički uvijek glasno izgovorenih) nauštrb obrednoj i svetoj *tajni*, od slabijeg iskazivanja poštovanja prema euharistiji do slabijeg izraza hijerarhijskog svećeništva i posebno stvarnosti sakramentalne žrtve, uz usvajanje određenog broja gesta i navika iz svakodnevnog života - svi ti elementi kao cjelina dovode do prijelaza sa *spomena na obican spomen*. Međutim, valja istaknuti da mi ne dovodimo u pitanje valjanost nove mise, no zbog činjenice da je struktura obreda i molitava mnogo slobodnija od one u starome obredu, pitanje valjanosti može se legitimno postaviti prilikom maštovitih ili blasfemičnih celebriranja za koja neki svećenici misle da si ih mogu dopustiti izvlačeći korist iz slabo obvezujućih normi.

No nisu samo „progresivni“ svećenici ti koji se igraju popustljivim obredom Novoga reda mise. I „klasični“ svećenici to čine, ali u suprotnome smislu, poklecanjima bez kraja, upadnim komentarima poput: „Sada će svećenik posvetiti kruh koji će uistinu postati Gospodinovo Tijelo“, i sl. Možemo čak reći da je naglašavanje „prisutnosti“ celebranta, karakteristično za novu misu, neka vrsta obveze kojom se nadoknađuju intrinzični nedostaci te mise. Da celebriranje ne bi preraslo u obican spomen, pobožni celebranti u Novom redu mise očituju svoju vjeru i osobnu pobožnost kako bi na taj način nadomjestile manjkavosti toga reda mise. Što obred manje govori o stvarnoj prisutnosti i žrtvi, to svećenik više mora pokazati da vjeruje u njih kako bi potaknuo vjeru sudionika. A to najzad remeti temeljno načelo objektivnosti sakramenata koji proizvode milost, ne najprije zbog onoga u što osobno vjeruje celebrant, nego putem onoga što celebrant javno čini u ime Crkve.

(1) U misnoj se žrtvi Kristova spasonosna smrt sakramentalno obnavlja u znaku odvojenih euharistijskih prilika koje se posvećuju i tako postaju Tijelo i Krv koji simboliziraju nasilno odvajanje na križu (*Suma teologije*, q. 77, a. 7; *Suma protiv pogana*, 14c, 61).

(2) Vidjeti Philippe-Marie Margelidon, op, „La théologie du sacrifice eucharistique chez Jacques Maritain“ (Teologija euharistijske žrtve kod Jacquesa Maritaina) u časopisu *Revue Thomiste* (sijecanj-ožujak 2015.), str. 101-147.

(3) Shvaćeno kao smrt i uskrsnuće. Valja naglasiti da se taj izraz može odnositi i na Gospodinovu smrt. Primjerice, iz molitve Velikoga petka: „(...) Krist, Tvoj Sin, prolijevanjem svoje krvi ustanovio je vazmeno otajstvo“, *per suum cruorem, instituit paschale mysterium*.

(4) Ovo je kalež moje krvi, novoga i vječnoga saveza, koja se proljeva za vas
i za mnoge“